

One of The Founders of Ankara University Faculty of Educational Sciences: Bedi Ziya Egemen

Rifat MİSER¹

(Received May 10, 2017 – Approved November 22, 2017)

ABSTRACT. Prof. Dr. Ziya Egemen studied pedagogy master and doctorate in Germany. In chronological order, he worked at The College of Political Sciences, Faculty of Languages, History and Geography, Faculty of Divinity, Faculty of Education (Sciences) at the Ankara University. He published three books and seven articles. He represented Turkey in many international meetings. He made contribution to get started first Faculty of Education in Turkey. The main axis of his educational treatises was consciousness building about education. The focal point of his educational studies is the distinction between education and pedagogy concepts. Therefore, he argued that the concept of educational sciences should be used instead of pedagogy which he found speculative.

Keywords: Bedi Ziya Egemen, Faculty of Educational Sciences, biography, educational psychology, psychology of religion, pedagogy

---

¹ Prof. Dr., Ankara University Faculty of Educational Sciences, Department of Philosophical, Social and Historical Foundations of Education. E-mail: rmiser@ankara.edu.tr
Orcid Number : 0000-0001-7212-1985

SUMMARY

Purpose and Significance

This research is aimed to introduce Prof. Dr. Ziya Egemen. It is expected that this research will make it possible for younger generation to benefit from Egemen's thoughts.

Method

The data were collected by using documentary research technique. In this context, his employee's personnel file and books, articles and newspaper news have been reviewed. The data were evaluated by using descriptive analysis.

Results

Egemen was born on February 21, 1908 in Radoviše town of Macedonia. He completed his master's degree at the Frankfurt Pedagogy Academy and doctoral studies at the Justus-Liebig-Universität. He worked at the College of Political Sciences (between 1940-1942) and Faculty of Languages History and Geography (between 1942-1953) and Faculty of Divinity (between 1953-1967). He worked as the faculty dean twice in Faculty of Divinity. He represented the MoNE at many international meetings. His last mission was to be one of the founders of Faculty of Education (Sciences) at Ankara University. Egemen is the first pedagogue of the Faculty.

There are two published books about pedagogy. These were combined and published as a book in 1965 by name "Problems of Educational Sciences and philosophy of education." In both of his books and articles he argued for the concept of new educational sciences versus pedagogy. In his opinion, pedagogy is based on speculation so it is not scientific. And for this reason the concept of pedagogy should replace with educational sciences. Furthermore, there is another published book entitled "psychology of religion." In addition to these, seven published articles have been identified. One of those is "Moral education, the essence and its development at schools," and another one is "A critical research on the psychology's area, boundaries, functions."

Conclusion

Egemen fulfilled various educational functions and contributed to the field with articles and books. He has affected with his thoughts about using the concept of educational sciences instead of the concept of pedagogy in Turkey.

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Kurucularından Prof. Dr. Bedi Ziya Egemen

Rıfat MİSER¹

(Başvuru tarihi Mayıs 10, 2017 – Kabul tarihi Kasım 22, 2017)

ÖZ. Prof. Dr. Bedi Ziya Egemen Almanya’da pedagoji doktorası yapmıştır. Ankara Üniversitesi içinde sırasıyla Siyasal Bilgiler Yüksekokulu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Eğitim (Bilimleri) Fakültesinde görev yapmıştır. Yayımlanmış üç kitabı ve yedi makalesi saptanmıştır. Çeşitli uluslararası toplantılarda Türkiye’yi temsil etmiştir. Türkiye’nin ilk Eğitim Fakültesinin faaliyete geçmesine emek vermiştir: Ankara Üniversitesinin bir eğitim fakültesi kurma kararını hayata geçirme görevini üstlenen altı profesör içindeki tek pedagoji profesörüdür. ‘Pedagoji’ kavramını varsayımlara dayandığı (spekülatif olduğu) gerekçesiyle eleştirmiş; yerine ‘terbiye ilmi’ demeyi yeğlemiştir.

Anahtar Sözcükler: Bedi Ziya Egemen, Eğitim Bilimleri Fakültesi, biyografi, eğitim psikolojisi, din psikolojisi, pedagoji

---

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı. E-posta: rmiser@ankara.edu.tr
Orcid Number : 0000-0001-7212-1985

GİRİŞ

Türk eğitim sistemi milyonlarca eğitimcinin emeğine dayanmaktadır. Bunlardan bazıları, hem sistemin biçimlenmesinde hem de diğerlerinin eğitsel düşünce ve uygulamaları üzerinde daha etkili olmuşlardır. Geçmiş dönemlerin etkili pedagoğ ve eğitimcilerini tanıtan çeşitli biyografik eserler onları tanımaya, eğitim sistemi üzerindeki etkilerini anlamaya olanak vermektedir. Bunlardan biri *Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri* (Unesco, 1987) adlı eserdir. Bir diğeri Gündüzalp'in, *Öğretmenlik Meslek Kitapları Kılavuzu* adlı dizisinin dördüncü cildir. Onlarca pedagoğ ve eğitimcinin yer aldığı bu biyografik eserlerde, Prof. Dr. Bedi Ziya Egemen'e yer verilmediği görülmektedir. Yalnızca Binbaşıoğlu (2005)'nin bir kitabının, "*Türkiye'den Öğretim İçin Avrupa'ya Öğrenime Giden Bazı Eğitimciler ve Bunların Dönüşlerinde Yayımladıkları Bazı Eserler*" adlı kısmında Egemen'in bazı yayınlarının anıldığı görülmektedir.

Ülkemizin eğitsel biyografilerinde Egemen'in yer almaması, tanınmıyor olması, O'nun Türk eğitim tarihindeki yerini değerlendirmeyi güçleştirmekte, genç eğitimcilerin ve pedagoğların O'nun eğitsel düşüncelerinden yararlanma olasılığını azaltmaktadır.

AMAÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesinin kurucuları içindeki tek pedagoji profesörü olan Prof. Dr. Ziya Egemen'in yaşamöyküsünü; kimlik bilgileri, eğitimi, kariyer yolculuğu, üstlendiği eğitsel hizmetler ve yayınları itibarıyla tanıtmaktır.

Bu amaca ulaştıracak veriler belgesel tarama tekniği kullanılarak toplanmıştır. Veri, araştırma amacını gerçekleştirmek için gözlenen ve kaydedilen kanıtlardır; çeşitli kaynaklardan çeşitli yollar kullanarak elde edilirler; bu kaynaklardan birisi de belgelerdir ve var olan belgelerin belli bir amaç doğrultusunda incelenmesi, gözlem yolu ile veri toplamanın en bilinen tekniklerinden biridir (Karasar, 1982). Bu çalışmada da Prof. Dr. Ziya Egemen'i genç eğitimcilere ve pedagoğlara tanıtmak amacıyla onun Ankara Üniversitesi Rektörlüğünde, Eğitim Bilimleri, İlahiyat ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinde bulunan özlük dosyaları, yayımlanmış kitap ve makaleleri, dönemin gazete haberleri incelenmiş; elde edilen veriler betimsel çözümleme yoluyla anlamlandırılmıştır. Betimsel çözümleme, toplanan verilerin araştırma sorularına veya önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı bir çözümleme yaklaşımıdır; bu yaklaşımla çözümleme yaparken gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı biçimde yansıtmak için doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek,

2016). Bu araştırmada da Egemen'in çeşitli konulardaki görüşleri *tek tırnak* (') içerisinde ve italik yazı ile özetlenmiş; bu özetleri güçlendirmek için kullanılan doğrudan alıntılar *çift tırnak* (") içerisinde gösterilmiştir.

BULGULAR

PROF. DR. BEDİ ZİYA EGEMEN'İN YAŞAMÖYKÜSÜ

Kimlik Bilgileri

Egemen, Miladi takvimle 21 Şubat 1908 yılında, Rumi takvimle 1324 yılında, bugünkü Makedonya Cumhuriyeti'nin doğusunda, Bulgaristan sınırına yakın bir bölgede yer alan Radovişe kasabasında doğmuştur.² Kasabanın adı, incelenen özlük dosyasında bulunan bazı belgelerde Radoviş, bazılarında ise Radoviç olarak yazılmıştır. Kasabanın Türk nüfusunun büyük kısmı 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında Anadolu'ya göçmüş olsa da hâlâ Alikoç, Buçim, Damyana, Kılavuzlu, Kocalı, Pırnalı, Süpürge gibi köylerinde Türk kökenli nüfusun yaşadığı bir yerleşim yeridir.

Egemen, İzmir'in Karşıyaka Nahiyesinde (İlçesinde) bulunan Alay Bey Köyü (Mahallesi) nüfusuna kayıtlıdır; bu durum, ailesinin göç ederek buraya yerleştiğini ortaya koymaktadır. Bu bilgilerin alındığı nüfus hüviyet cüzdanı suretinin altında, nüfus cüzdanının Manisa'dan alındığı kaydı vardır. Dolayısıyla Egemen'in ailesiyle birlikte veya tek başına bir süre Manisa'da yaşadığı da söylenebilir.

Sözü edilen Nüfus Hüviyet Cüzdanı Suretine göre anasının adı Saadet, kendi adı Mehmet Bedi, babasının adı ise Ahmet Ziyaettin'dir. Yaşamını yitirdikten sonra Emekli Sandığı tarafından düzenlenen 04.10.1967 tarihli belgede de adı "*Mehmet Bedi Egemen*" olarak geçmektedir. Dolayısıyla meslek yaşamında, tam olarak nüfusa kayıtlı olan adını değil, babasının adıyla karışmış bir adı kullanmış olduğu ve bu adla tanındığı söylenebilir.

Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğüne 20.04.1938 tarihinde verdiği maaşıyla ilgili bir dilekçede, "*iki garp lisanına vakıf*" bulunduğunu belirtmektedir. Bu dillerden birisinin lisansüstü eğitimde kullandığı Almanca olduğu bellidir; diğerinin de Fransızca olduğu özlük dosyalarından anlaşılmaktadır.

Sağlığıyla ilgili olarak 1947 yılında DTCF Dekanlığına verdiği bir dilekçede ise "*en büyüğü 6 yaşında olan dört çocuğu*" bulunduğunu vurgulamaktadır. Bir köşe yazısında Pulur (06.07.1968) çocuklarına ilişkin

² DTCF tarafından düzenlenen 01.01.1946 tarihli bir hizmet cetveline göre ise 18 Şubat 1324'te doğmuştur.

bu bilgiye şunları da eklemektedir: “Egemen’in dört çocuğu varmış, ama o bunlardan bahsetmez, ‘Benim iki çocuğum var, İlahiyat’la Eğitim Fakültesi’ dermiş.” Egemen’in birinci ölüm yıldönümünde yapılan anma toplantısına ilişkin olan bu yazıda Pular, Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin’in şu anısını da aktarmaktadır: “Ben asıl Bedii Ziya’yı Avrupa’ya yaptığımız bir arkadaşlıkta daha iyi tanıdım. Araba ile giderken, birden arabanın önüne bir köpek çıktı. Köpek çiğnenip öldü. Bedii Ziya, arabadan indi, köpeği bir kenara koydu ve yarım saat ağladı.”

Süreğen yüksek tansiyon hastası olan Egemen, geçirdiği bir kalp krizi sonunda, 1 Temmuz 1967 tarihinde, 59 yaşında yaşamını yitirmiştir.

Öğrenimi

Lisansüstü Öğrenimi. Egemen’in özlük dosyalarında lisans ve öncesi öğrenimine ilişkin bilgi bulunmamaktadır; lisansüstü öğrenim bilgilerine ilişkin belgelere göre yüksek lisans öğrenimini Frankfurt Pedagoji Akademisinde tamamlamıştır. Günümüzde ‘Goethe University’ olarak anılmakta olan bu Akademi den aldığı “şehadetname” Türkçeye şöyle çevrilmiştir:

21 Şubat 1908 Radövişte doğumlu Mehmet Bedi Ziya, 1/11/1931 tarihinden 28 Şubat 1933 tarihine kadar Frankfurt Main Pedagoji Akademisine devam etmiş ve 8/11/1932 tarihindeki imtihana müracaatı üzerine Maarif Nazırının 12/12/1932 tarih ve 2105 numaralı müsadese ile imtihana kabul olunarak tahriri imtihan için “Ahlaki duygunun tetkiki” tezini almış ve 24 Mart 1933 tarihinde şifahi imtihana girmiş ve imtihanı terbiye ilminde ve mesleki tedris bilgilerinde iyi derece almak suretiyle vermeğe muvaffak olmuştur.

Egemen, doktora öğrenimini de yine bir Alman üniversitesi olan Ludwig Üniversitesinde yapmıştır. Giessen kentinde bulunan bu üniversite günümüzde, Justus-Liebig-Universität olarak anılmaktadır; Almanların en eski üniversitelerinden biridir. Doktorasını 6 Aralık 1937 (06/Birinci Kanun 1937) tarihinde tamamlamıştır. Diploması, 18 Ocak 1938 tarihinde Türkçeye şöyle çevrilmiştir:

Asıl profesör Dr. phil. Gustav Baader’in Rektörlüğü altında Giessen’in Ludwig Üniversitesi Felsefe Fakültesi birinci kısmı dekanı asıl Profesör Dr.phil. Christian Rauch vasıtasıyla, Türkiye’den Radovişteli Bedi Ziya’yı çok iyi derece ile verdiği imtihan ve Türkçülüğün terbiye esasları üzerine yazmış olduğu

tezin tabından sonra Felsefe Doktorluğuna naspetmiş ve bunun vesikası olarak bu diplomayı ita etmiştir.

Bu çevirideki “*asıl profesör*” kavramının, profesör teriminin üniversite öğretim üyeleri için kullanımı ile öğreticiler için kullanımı arasındaki farkı vurgulamak için kullanıldığı sanılmaktadır.

Habilitasyon (Doçentlik Tezi). _ Egemen, 24.11.1942 tarihinde “*Yeni bir terbiye ilminin imkân ve hudutları*” konulu doçentlik tezini ve doçentlik tezinin bir parçası olarak “*Bugünkü okulda ahlâk eğitiminin şartları*” üzerine sözlü sunumunu (tahrir), Prof. Dr. O Lacombe, Prof. Dr. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Prof. Dr. W. Ruben’den oluşan jüri önünde yapmış ve başarıyla tamamlamıştır (DTCF Dergisi, 1943).

Akademik Kariyeri

Doçentliği. _ Almanya’da pedagoji doktorası yapmış olan Egemen, doktorasını tamamladıktan yaklaşık beş yıl sonra eğitimine uygun bir işe geçiş yapabilmıştır: Maarif Vekilliği Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğünün 31.12.1942 gün ve 636 sayılı kararnamesi ile Siyasal Bilgiler Okulu Almanca Öğretmenliğinden Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Pedagoji Doçentliğine atanmıştır. Yaklaşık olarak on yıl doçent unvanı ve kadrosu ile görev yapmıştır.

Profesörlüğü. _ Din Psikolojisi dersini okutmak üzere ek ücretle görev yaptığı İlahiyat Fakültesinde Fakülte Profesörler Kurulu ve Senatonun önerisi, Reiscumhur, Başvekil ve Milli Eğitim Bakanının 06.04.1953 tarihli üçlü kararnameleri ile İlahiyat Fakültesi din psikolojisi profesörlüğüne atanmıştır.

Meslek Yaşamı

Tapu Kadastro Umum Müdürlüğü. _ 1937 yılının Aralık ayı içinde doktorasını tamamlayan Egemen, yurda döndükten sonra, 1938 yılının ilk ayları içinde Ankara’da Tapu Kadastro Umum Müdürlüğü Fen Müşavirliği muamelat kısmı şef ve mütercimi olarak işe başlamıştır. Burada yaklaşık bir yıl görev yaptıktan sonra 1939 yılının Mart ayı içinde ayrılıp Siyasal Bilgiler Okuluna geçmiştir.

Siyasal Bilgiler Okulu. _ Egemen, Kültür Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Direktörlüğünün 10 Mart 1939 gün ve 246 sayılı kararnamesi ile Siyasal Bilgiler Okulu Almanca Öğretmenliğine naklen geçiş yapmıştır. Burada yaklaşık iki yıl Almanca öğretmenliği yapan Egemen, 1942 yılı sonunda DTCF’ye doçent olarak naklen geçiş yapmıştır. Ancak Almanca

öğretmenliği görevini DTCF'ye geçtikten sonra ek görevle iki yıl daha sürdürmüştür.

*Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi.*_ Egemen, Maarif Vekilliği Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğünün 1942 yılının son günü çıkardığı atama kararnamesi ile Siyasal Bilgiler Okulu Almanca Öğretmenliğinden Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Pedagoji Doçentliğine atanmıştır.

DTCF'de görev yaptığı sırada, süregelen yüksek tansiyon hastalığı nedeniyle sağlığı bozulduğundan, 1947 yılının başlarında, “*müptelâ olduğum had hipertansiyon illeti 1946-47 öğretim yılında arka arkaya üç ayrı hastaneye yatmamı ve tedavi edilmemi zaruri kıldı,*” diye başlayan bir dilekçe vermiştir. Bu dilekçesinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi birinci ve ikinci dâhiliye kliniklerinden aldığı raporlar uyarınca ‘*rakımı az, iklimi mutedil ve kıyı bir yerde*’ istihdamını istemiş; bu bağlamda kadrosu ile birlikte bir süreliğine İstanbul Üniversitesine naklen geçiş yapmasına izin verilmesini dilemiştir. DTCF profesörler kurulu da 25 sayılı kararı ile Felsefe Bölümü pedagoji doçenti Egemen'in İstanbul Üniversitesine iki yıllığına kadrosuyla naklini uygun bulmuştur. Bu kararın uygulanıp uygulanmadığına ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır; ancak uygulanmışsa, DTCF'deki görev süresinin iki yılını İstanbul Üniversitesinde geçirdiği söylenebilir.

*İlahiyat Fakültesi.*_ Egemen iş yaşamının en uzun kısmını bu fakültede sürdürmüştür. İlahiyat Fakültesi, kadrosunda açık bulunan 70 liralık doçentlik kadrosuna, “*din psikolojisi*” dersini okutmak üzere DTCF'den, “*bu alanda iktidar ve liyakatı müselleme*” bir eleman isteğinde bulunmuştur. Bu isteği karşılamak üzere DTCF'nin ve İlahiyat Fakültesi profesörlerinin birlikte yaptığı profesörler kurulu, 13 Nisan 1950 tarihli oturumunda Egemen'in bu kadroya tayinini uygun görmüştür.

Din Psikolojisi dersini okutmak üzere ek ücretle görev yaptığı İlahiyat Fakültesinde 1953 yılında profesör olmuş ve Eğitim (Bilimleri) Fakültesine geçiş yaptığı 1967'ye kadar, yaklaşık on yedi yıl İlahiyat Fakültesinde hizmet vermiştir.

*Eğitim (Bilimleri) Fakültesi.*_ Egemen'in son görev yeri Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesidir: Ankara Üniversitesi Senatosu, 31 Mart 1964 gün ve 2718 sayılı kararı ile Eğitim Fakültesi kurulmasına karar vermiş; bu kararı uygulamak amacı ile yine Senato tarafından 6 öğretim üyesi görevlendirilmiştir. Fakülteyi faaliyete geçirmekle görevlendirilen bu altı öğretim üyesinden biri de Prof. Dr. Bedi Ziya Egemen'dir.

Egemen, Eğitim (Bilimleri) Fakültesinin kurulduğu bu dönemde, Türk üniversitelerinde görev yapan ‘iki pedagoji hocasından’ birisidir (Topçuoğlu, 1968). Dolayısıyla fakültenin, bir Eğitim Fakültesi olarak algılanmasını sağlayan temel taşlarından biri de olmuştur.

Fakülte kurucuları, profesörler kurulu olarak ilk toplantısını, 8 Temmuz 1965 tarihinde, dönemin Rektörü Prof. Dr. İhsan Doğramacı başkanlığında yapmıştır. Fakülte Dekanının ve kurul üyelerinin seçildiği bu toplantıda Egemen’e de Fakülte Yönetim Kurulu üyeliği görevi verilmiştir. Fakülte kurucularının yaklaşık bir ay sonra, 5 Ağustos 1965 tarihinde yaptığı Genel Kurul toplantısında da Egemen’e, birinci sınıfların programında bulunan iki pedagoji dersini, “Eğitim Bilimlerine Giriş” ile “Eğitim ve Öğretim Tarihi” derslerini okutma görevi verilmiştir (Miser, 2016).

Kurucular kurulu üyesi olarak Fakültede ek görevle bulunduğu dönemde, ders okutmanın yanı sıra çeşitli görevler de üstlenmiştir: Örneğin Fakültenin kuruluş döneminden beri akademik yapısında yer alan “Eğitim Psikolojisi Kürsüsü”nün ilk yöneticisi olmuştur. “Fakültemizin akademik kuruluş çalışmaları ile ilgili olarak Almanya ve İsviçre’deki Üniversitelere merbut Eğitim Departmanları, Enstitüleri ve Fakülteleri hakkında tamamlayıcı bilgi ve doküman sağlamak üzere” adı geçen memleketlerde inceleme gezisi yapmakla görevlendirilmiştir.

TBMM’de kabul edilen 779 sayılı Fakülte kadro yasası 9 Ağustos 1966 günü Resmi Gazetede yayımlanıp 1967 yılının Mart ayında yürürlüğe girdikten sonra, Prof. Dr. Bedi Ziya Egemen de ek görevle hizmet verdiği Ankara Üniversitesi Eğitim (Bilimleri) Fakültesinin kadrosuna geçmiştir:

Eğitim Fakültesi Dekanlığının, “İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Bedi Ziya Egemen’in, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Kürsüsü Profesörlüğüne naklen tayini hususunda” 6.4.1967 tarih ve 197 sayılı yazısı ile yaptığı teklif; ilgili Fakülteler Profesörler Kurulları kararları uyarınca Ankara Üniversitesi Senatosunun 3491 sayılı kararı ile uygun görülmüştür. Böylece Egemen, İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Profesörlüğünden Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Kürsüsü Profesörlüğüne Milli Eğitim Bakanının 5.5.1967 tarihli onamı ile naklen atanmış; 1.6.1967 tarihinde de işe başlamıştır.

Egemen, Fakültenin asıl kadrosunda görev alan ikinci öğretim üyesi ve ilk pedagoğdur. Ancak Fakültenin asıl kadrosunda göreve başladıktan tam bir ay sonra, 1.7.1967 tarihinde yaşamını yitirmiştir.

Dekanlığı

Egemen, İlahiyat Fakültesinde görev yaptığı 17 yıl içinde iki kez de dekanlık görevini üstlenmiştir: Profesör Dr. Mehmet Karasan'ın mebus seçilmesi ile boşalan Dekanlık için 10.05.1954 günlü Profesörler Kurulunda seçim yapılmış; seçimi kazanan Egemen aynı gün görevine başlamıştır. Dekanlık görevini yaklaşık 15 ay sürdüren Egemen, Fakülte'deki "*câri ahval içinde dekanlık görevinden istifaya mecbur kaldığı*"nı belirttiği 22.08.1955 günlü dilekçesi ile görevinden ayrılmıştır.

İlk dekanlık görevinden yaklaşık dört yıl sonra, bu kez İlahiyat Fakültesi Dekanı Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken'in istifası üzerine Fakülte Profesörler Kurulunca yapılan dekanlık seçimini kazanmış ve ikinci kez bu görevi üstlenmiştir. Ancak ikinci dekanlık görev süresi daha kısa sürmüş, 23.06.1960 günü istifa etmiş; yerine Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu seçilmiştir.

Egemen'in, Fakültesinin profesörler kurulunun seçimi ile makama gelmesine karşın her iki dekanlık görevinden de o dönemin yasal kurallarına göre iki yıl olan normal süreyi doldurmadan istifa ederek ayrıldığı görülmektedir. İlk istifasında Fakülte'deki durumdan, olaylardan dolayı zorunlu olarak istifa ettiğini belirtmesine karşın, ikinci dekanlık görevinden neden istifa ettiği belli değildir. Egemen'in dekanlık görevinden ikinci istifasının, istifadan yaklaşık 15 gün sonra gelen '*üniversite öğretim mesleğinden çıkarma*' cezası ile ilgili olduğu sanılmaktadır:

Milliyet Gazetesinin 06.07.1960 günlü haberine göre, '*İlahiyat Fakültesi profesörlerinden Bedii Ziya Egemen Ankara Üniversitesi Senatosunun bir kararıyla üniversite öğretim mesleğinden çıkarılmış ve akademik unvanı kaldırılmıştır.*' Egemen'in özlük dosyasında bulunan 12 Temmuz 1960 tarihli ve ardılı olan Banguoğlu imzalı bir belgede de "*Fakültemiz Profesörlerinden Bedi Ziya Egemen'in öğretim mesleğinden çıkarılması ve unvanlarının alınması hakkındaki Senato kararı kendisine tebliğ edilmiş(tir).*" denilmektedir. Egemen'in de 9 Temmuz 1960 tarihli Tebellüğ İlmühaberini, "*İlâhiyat Fakültesi Dekanlığının 8.7.1960 tarih ve 726 sayılı yazısına bağlı senato kararı ile Rektörlük yazısını aldım*" diye yazıp imzaladığı görülmektedir.

Egemen hakkında, olumsuz bazı kişisel alışkanlıkları bulunduğu ve 27 Mayıs 1960 ihtilali öncesinde Üniversitede meydana gelen öğrenci olayları sırasında öğrencilere karşı Demokrat Parti yanlısı davranışlar sergilediği iddiaları nedeniyle Ankara Üniversitesi Yönetim Kurulunun 1 Haziran 1960 günlü 689 sayılı kararı ile disiplin soruşturması açılmış ve bu soruşturma sonucunda kendisine öğretim mesleğinden çıkarılma ve unvanlarının alınması cezası verilmiştir. Milliyet gazetesinin 08.10.1962 tarihli bir

haberine göre, ‘Senatonun aldığı bu karar Danıştay tarafından iptal edilmiştir.’ Gerçekten de Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulunun 22 Haziran 1962 gün ve 962/428 sayılı kararı ile Egemen hakkında verilen cezalar iptal edilmiş ve görevine geri dönmüştür.

Senatörlükleri ve Kürsü Yöneticilikleri

Egemen’in İlahiyat Fakültesinde görev yaptığı süre içinde iki kez Üniversite Senatosunda Fakültesini temsil ettiği görülmektedir. Fakülte Profesörler Kurulunca ilk olarak 21 Ekim 1955 tarihinde, ikinci olarak da 3 Kasım 1964 tarihinde senatör olarak görevlendirilmiştir. Eğitim (Bilimleri) Fakültesinin kurucusu olarak görevlendirildiği dönemde de bu görevlendirmeyi yapan Senatonun bir üyesi olduğu görülmektedir.

Egemen, İlahiyat Fakültesinde görev yaptığı süre içinde iki kez de kürsü yöneticisi olarak görevlendirilmiştir. Fakülte profesörler kurulunca 2 Şubat 1954 tarihinde “*Din Psikolojisi ve Pedagoji Kürsüsü*” yöneticisi olarak; 18.11.1959 tarihinde de “*Dinler Tarihi Kürsüsü*” yöneticisi olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca Eğitim (Bilimleri) Fakültesi kurucularından biri olarak ek görevli olduğu dönemde de Eğitim Psikolojisi Kürsüsünün yöneticiliğini üstlenmiştir.

Yurtdışı Temasları

Egemen’in meslek yaşamı boyunca yurtdışı ile yoğun bir etkileşim içinde olduğu, pek çok uluslararası toplantıda Milli Eğitim Bakanlığını veya Fakültesini temsil ettiği görülmektedir: Örneğin 1953 ve 1954 yıllarında her yıl Cenevre’de toplanan *Milletlerarası Maarif ve Terbiye Kongresine*, 1954 yılında Uruguay’ın Montevideo şehrinde toplanan *8’nci Unesco Genel Konferansına* Maarif Vekâletini temsilen katılmıştır. Bunlar dışında 1953 yılında Belçika Gond’da toplanan uluslararası, “*Pedagojik İlimler Üniversite Öğretimi 1’nci Kongresine*,” 1954 yılında Hamburg’da toplanan “*Unesco Pedagoji Enstitüsünün Milletlerarası Konferansı*,” 1956 yılında Amsterdam’da toplanan “*Association Internationale de Sociologie*” Kongresine katılmıştır. 1957 yılında Hannover Yüksek Teknik Okulu Yabancı İlimler Enstitüsüne konferanslar vermek üzere gitmiş; 1959 yılında Unesco’nun “*eğitimciler için seyahat bursları*” programı kapsamında ülkemize ayırdığı üç burstan birini kullanmış; 1963 yılında da altı ay süreyle Avusturya ve Almanya’da mesleki incelemelerde bulunmak üzere yurtdışına gitmiştir.

Diğer Görevleri

Müdürlüğü. Resmi Gazetenin 6 Temmuz 1956 günlü sayısında yayımlanan, “*Talimatname*” ile İlahiyat Fakültesine bağlı olarak, “*Ankara*

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü” kurulmuştur. “İslâmiyet” ile ilgili çeşitli konularda araştırmalar, derlemeler yapmak ve sonuçlarını yayımlamak amacıyla kurulmuş bu Enstitü, yayım işlevini yerine getirmek için 1959 yılında, “İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi”ni çıkarmaya başlamıştır. Bu derginin 1959 tarihli 1’nci sayısının iç kapağında yer alan bilgiler, Bedi Ziya Egemen’in o dönemde bu Enstitünün müdürü olduğunu göstermektedir. Ancak bu görevin başlama ve bitiş tarihlerine ilişkin ayrıca bir bilgiye rastlanmamıştır.

Unesco Türkiye Milli Komisyonu Üyeliği. Egemen, 12 Mayıs 1951 tarihinden başlayarak Unesco Türkiye Milli Komisyonu üyeliği ve başkan vekilliği yapmıştır. Üyelik görevi, 18 Haziran 1955- 1 Ağustos 1957 tarihleri arasındaki dönem hariç olmak üzere, 20 Ağustos 1960 tarihine kadar sürmüştür (Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 2017).

Milli Eğitim Şûrası Üyeliği. Egemen, 1949 yılında toplanan IV’üncü, 1953 yılında toplanan V’inci ve 1957 yılında toplanan VI’ncı Milli Eğitim Şûralarına da üye olarak katılmıştır (MEB, 1949, 1953,1957).

Egemen’in meslek yaşamında üstlendiği saptanan görevlerden birisi de 23- 29 Nisan 1951 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı himayesinde ve Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Birliği öncülüğünde gerçekleştirilen, din bilgisi derslerinin tekrar ortaokul ve öğretmen okulları programlarında yer almasında etkili olan ‘Ahlâk Terbiyesi Kongresi ilim heyeti’ üyeliğidir (Kamer ve Alabaş 2017). Özlük dosyalarındaki bilgilere göre de 1955 yılında da ‘Milletlerarası Terbiye İlmi Dergisinin’ yazı kadrosuna seçilmiştir.

Yayınları

Kitapları. Egemen’in, yayımlanmış iki pedagoji kitabı bulunmaktadır. Her ikisi de 69’ar sayfadır. Birbirlerine göndermeler yapan, birbirlerini tamamlayan kitaplardır. Nitekim 1965 yılında birleştirilerek, “Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi” adıyla tek kitap olarak yayımlanmıştır. Önsözünde, ‘Bu eserin iki kitabın bir araya getirilen ikinci baskısı’ olduğu da vurgulanmaktadır.

Birinci Kitap olarak da adlandırılan ilk yayın, 1951 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi tarafından yayımlanmış olan “Terbiye İlminin Ana Meseleleri, (Sistem, Nazariye ve Cereyanlar Üzerine Tahlilî ve Tenkidî Bir Araştırma)” adlı kitaptır. Diğeri ise 1957 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından yayımlanmıştır; “Terbiye İlminin Ana Meseleleri, İkinci Kitap, Terbiye Felsefesi” adını taşımaktadır.

Bu kitapların her ikisi de ülkemizde pedagoji kavramı yerine “*eğitimbilim*” kavramının yeğlenmesinin tarihsel arka planına ışık tutmaktadır. Egemen, her iki kitabında da ‘*pedagoji*’ kavramının ‘*spekülasyonlara (varsaymalara)*’ dayandığını ve yüzden bilimsel bir nitelik kazanmadığını ileri sürmekte ve çözümü pedagojinin yerini alacak olan ‘*terbiye ilminde*’ görmektedir. Kitapların birleşerek 110+vi sayfalık tek kitaba dönüştüğü 1965 baskısının önsözüne yazdıkları da bu düşünceleri, bu yönelimi açıkça ortaya koymaktadır:

Batı ve Amerika dünyasının pedagojik yayınlarının büyük çoğunluğu teknik ve pratik konulara yöneltilmiştir. Genel ve sistematik eserler azınlıktadır. Her teknik gibi pedagoji tekniğinin de mahiyet araştırıcı bir ilme dayanması gereği ve gerçeği her iki kategoride de ihmal olunmuştur. Pratik eserler tek yönlü bir tecrübe ve aşırılığa sapmış, genel ve sistematik olanlarsa spekülatif teori ve hipotezlere boğulmuştur. ... Pedagoji neşriyatındaki bu kaos, pedagoji öğretim sahasına sirayet etmiştir. Yüz yılımızın ilimlerinin gelişmelerine karşılık, pedagoji tek gerileyen ilimdir dersek mubalâğa etmiş olmayız. Pedagojinin günümüz cemiyet ve milletleri üzerindeki tesirsizliği de bunun ibret verici bir delilidir. Gerçeğin ilmi olan terbiye ilmine dayanmanın tek çıkar yol olduğuna bir daha inanıyoruz.

Bu düşüncenin, bu yönelimin ‘*pedagojik sistem kurmuş olan filozof ve pedagoğların nazariyelerini açıklamaya ve eleştirmeye*’ odaklanmış olan “*Terbiye İlminin Ana Meseleleri*” adlı birinci kitabında şöyle açıklandığı ve savunulduğu görülmektedir:

Pedagoji kavramı bugüne kadar gelmiş geçmiş kuram, sistem ve düşünce akımları içinde birbirine zıt anlayışların kurbanı olmuş ve bu yüzden açıklığını, anlamını ve tutarlılığını tamamen kaybetmiştir. Bazıları pedagojinin bilim, bazıları teknik, bazıları da sanat olduğunu söylerler. Onun bir felsefe, uygulamalı bir felsefeden başka bir şey olamayacağını söyleyenler de vardır. Bunların hepsi diyenler de çoktur. Görülüyor ki, bir anlam ve kalıcı bir ifadesini bulmuş olmaktan henüz uzaktır. Bu yüzden kitabın başlığında bile pedagoji terimini kullanmaktan çekindik. Onun yerine terbiye ilmi tabirini koymakla, bugüne kadar çeşitli anlamlarda kullanılan pedagoji kavramıyla dayandığı zihniyetten daha başlangıçta ayrılmış olduğumuzu ifade etmek istedik.

Görelî bir bütünlüğe sahip ilk pedagoji kuramının kurucusu olan John Locke göre eğitim, yaşamsal ve gerekli deneyimlerin genç kuşaklara

aşılmasıdır. Locke, toplum ve kültürün insan ahlakını bozduğuna inanmıştır. Bu yüzden pedagojinin görevi mürebbi- çocuk, öğretmen- öğrenci arasındaki planlı ve bilinçli dar ilişkileri belirli normlara bağlamakla sınırlıdır. Dolayısıyla Locke pedagojisinin ana konusunu bilginin nasıl öğretileceği (fakat sadece nasıl öğretileceği) sorunu oluşturmaktadır.

Akla dayalı bir eğitimin insanı istenilen kalıba sokabileceğine inanıldığı 17 ve 18'nci yüzyıllarda ise uygarlığın insan aklını bozduğuna inanan doğa hayranı Jean Jacques Rousseau'nun pedagojisi etkili olmuştur. Kuram ve eğitim üzerindeki düşüncelerini Emile adlı eserinde yansıtan Rousseau'ya göre insanın yetişmesinde etken olan asıl kuvvetler, pedagojik karışımlar ve etkiler değildir; insanın yaratılışı, eğilimleri, yetenekleridir. Dolayısıyla mürebbinin görevi uygarlığın kötü etkilerini önlemek ve insan doğasının etkilerini de kolaylaştırmaktır. Eğitimin gelişime olanak veren kudretinin mürebbide, kültürde, mektepte, toplumda değil, bizzat gelişme ve erginleşmeye çabalayan çocukluk çağının doğasında olduğunu ileri süren Rousseau, Emile de bu yasaları çiğnemekten çekinmemiş; pedagojisini mürebbi- çocuk ilişkileriyle sınırlandıran ve kısırlaştıran bir teknolojiye indirgemıştır.

Bilimsel pedagoji ise Johann Friedrich Herbart'la başlar. Herbart'ın pedagojisi metafizik üzerine kurduğu psikoloji ile değer ve içerik ahlakına dayanır. Ahlâk, eğitimin amacını, psikoloji de yolunu, araçlarını, engellerini gösterir. Herbart, çocuğun fikir ve zihin çevresinin sistemli bir şekilde işlenmesinin onu ahlaki olgunluk ve mükemmelliğe götüreceğine inanmıştır. Dolayısıyla Herbart'ın pedagojisinin, eğitimin amaçlarını toplumun değerlerine değil, soyut, bir değerler felsefesinin ürünlerine indirgediği söylenebilir.

Herbart'la birlikte pedagojinin hangi bilimsel temellere dayanacağı tartışılmaya başlanmış; bu tartışmalar, Natorp ve Dewey'de görüldüğü gibi, pedagojinin bilimsel değerini ve ayırt edici özelliğini ancak felsefenin kılavuzluğunda sağlayabileceğinin, pedagojinin felsefeye bağlı bir bilim olduğunun kabulüne götürmüştür. Ancak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına doğru varsaymalara dayalı düşünüş tarzının yerini deneye ve olguya dayalı bilimlerin alması nedeniyle psikolojiye, biyolojiye, sosyolojiye dayalı pedagojiler gelişmiştir.

Egemen, pedagojiyi bilimleştirmeye çalışan kuram ve sistemleri tanıttıktan sonra, onlara yönelik eleştirilerine yer vermekte ve eleştirilerini 11 madde içinde açıklamaktadır. "Hayal mahsulü icatlardan ibaret" olmaları, eğitimi "esas itibarıyla öğretim ve ders şeklinde" kavramaları, bu eleştirilerden bazılarıdır.

Terbiye Felsefesi adlı ikinci kitap ise kaynakçası ile birlikte 69 sayfadır. Önsöz’ünde, birinci kitabın devamı olduğu vurgulanmaktadır. Egemen, kitabın, “Terbiye mefhumunun tenkidi” başlıklı birinci bölümünde şu düşünceleri ileri sürmektedir:

Günümüze kadar süregelen pedagojik kuram ve sistemler, eğitimi anlaşılabilir bir sınırlamaya tabi tutmuşlardır. Bütün pedagoğlarda bu hata görülebilmektedir. Eğitici etkilerin sınırsız denecek kadar geniş ve mutlak olduğu inanışına karşılık, eğitim işinin yalnızca planlı ve bilinçli etkilere, hatta yalnız okul ve öğretim etkinliklerine bırakılması, pedagojik kuram ve sistemlerin ortak hata ve kusurudur. Bu durum, eğitim olgusunun bütün boyutlarıyla araştırılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu etkileri almanın zorunluluğunu gören Herbart bile, bunlara gizli mürebbiler deyip geçmiş, bütün sistemi yine öğretim kavramı üzerine dayandırmıştır. Söz konusu etkileri gerektiği gibi kavramamanın, onlara eğitim adını vermekten kaçınmış olmanın doğurduğu sakıncalar küçümsenmemelidir. İnsan yetiştirmek gibi ağır ve sorumluluk gerektiren bir işi, gerçeğe aykırı olarak sınırlamalara tabi tutan pedagoji kavramını kabullenmemiz imkânsızdır. Bilimsel yetersizliği yüzünden bu kavramı bir tarafa bırakarak yeni bir kavram aramalıyız.

Bu gerekçelerle, pedagoji kavramı yerine ‘*terbiye*’ kavramını koymayı öneren Egemen, bu önerinin de büyük ölçüde hocası Ernst Krieck’in görüşlerine dayandırmaktadır. Krieck, pedagoji çalışmalarının yanı sıra Nazizmin ideologlarından biri olarak da tanınır. Egemen de bu duruma dikkat çekmekte, “*siyasete temayül eden son eserleriyle, terbiye ilmi sahasında esaslı görüşlerini birbiriyle karıştırmamak lâzımdır,*” demektedir.

Egemen’e göre, ‘eğitimin aklın bulduğu ve uygulamaya yeltendiği bir görev değil, toplum yaşamının her yerinde ve her zaman beliren bir olgu, gerçek bir durum olduğunu ilk öne süren Ernest Krieck olmuştur. Bu yeni bilimin insanlığı ıslah etmek gibi büyük ve hayali iddiaları bulunmaz. Eğitim olgusunu bütün aşamaları, şekilleri, tipleri ve yasaları ile araştırmaya, kavramaya çabalar. Pedagoji araştırmalara, bir mürebbi veya öğretmen olarak ne yapmalıyım sorusu ile başlarken, yeni eğitim biliminin hareket noktası, eğitim nedir, her zaman ve her yerde nasıl oluşur, sorusudur. Eski sistem ve kuramlardan bu kadar büyük farklarla ayrılan bu bilimin, karışıklığa meydan vermemek için eski terimden uzaklaşması zorunluğu vardır. Çünkü pedagoji kavramı kadar ayağa düşmüş, bayağılaşmış, hor kullanılmış başka bir söze rastlanamaz. Eskiye yeniden, yanlış doğrudan, tekniği bilimden ayırt edebilmek amacıyla yeni bilme, terbiye ilmi (eğitim bilimi) adı verilmiştir. İnsan üzerinde bir değişiklik yapma gücü bulunan bütün etkileri kapsamı içine alan eğitim olgusunun araştırılmasında, değer

yargılarından ve varsaymalardan uzak kalması ve normatif olmayan saf bilgilere varması bakımından fenomenolojik çözümleme ve nitelme esaslı bir rol oynar.

Hangi neden ve amaçla gelirse gelsin, insandan insana olan her etki, ona maruz kalanlarda bir değişikliğe, bir şekillenmeye veya bir gelişmeye neden olduğu sürece, eğitim kavramının kapsamı içine girer. Karşılıklı etki içinde toplumdaki herkes herkesi her zaman eğitir. Pedagoji kuramcılarının eğitim saydıkları bilinçli ve planlı etkiler, eğitimi oluşturan etkilerden yalnızca biridir. Diğer etkilerin yetişme ve gelişmedeki büyük rollerinin görmezlikten gelinmesi, rasyonalizmin kabahatidir.

Kitabın ikinci bölümü ise, “*Terbiye İlminin Sistematiği*” başlığını taşımakta ve “*cemiyet ve terbiye*” ile “*gelişme ve terbiye*” kısımlarından oluşmaktadır.

Egemen, kitabın “*cemiyet ve terbiye*” kısmında şu saptamaları yapmaktadır:

Eğitim, her şeyden önce toplumsal bir işlemdir. Ruhun gelişimi, yalnız ve yalnız toplumun sürekli etki ve ilişkilerine bağlıdır. Dolayısıyla toplum eğitim bakımından bir ana kucağıdır. Birey toplumu değil, toplum bireyi doğurur. Bir başla deyişle birey- toplum ilişkilerinde toplumun bir önceliği vardır. Kişinin bağlı bulunduğu toplum içinde bu toplumun değerleriyle bu toplumun bir tipi olarak yetişmesi, onun bir bireyselliğe ve kişiliğe sahip olmasına engel olmaz. Aksine, eğitim ve gelişme sonucunda bir kişilik olabilir.

Kitabın, “*gelişme ve terbiye*” kısmındaki saptamaları ise “*cemiyet ve terbiye*” kısmındaki saptamaların devamı niteliğindedir:

Bireyler, toplumun birikim ve değerlerini eğitim aracılığıyla kazanırlar ve toplum yaşamını sürdürürler. Ancak yaşam belirli gelişme evrelerine, yasalarına sahip olduğu için eğitim bunlara uymak zorundadır. Canlıların yaşam ve gelişiminde, bütün etkinliklere egemen bir yaşam kuvveti ve kudreti mevcuttur. Bu kuvvet ve kudretin hedefi, varlığını korumak ve geliştirmektir. Dolayısıyla gelişme dış koşulların oluşturduğu bir durum değil, iç yasalara göre oluşan bir süreçtir. Birey çevreden gelen etkiler karşısında edilgen değildir, tersine etkin bir tavır alır; dolayısıyla John Locke’un sandığı gibi duyuları edilgin olarak alan boş bir levha değildir. Elbette, çevrenin insan üzerindeki etkilerini kabul etmemek, bir olgu olan eğitimi inkârla eş anlamlıdır; dış uyaranlar, çevrenin etkileri, gelişmenin dolayısıyla eğitimin zorunlu koşullarıdır. Bu etkiler olmaksızın, insan ruhunun yeteneklerinin gelişimi mümkün değildir. Fakat duyu organlarına

gelen ve ham malzeme halinde olan uyaranlar, benliğin etkin etkisi sonucunda zihne değişik şekilde girerler. Ağırlık çevrede değil, bende; benin yaratılışında, eğiliminde, yeteneğindedir. Benliğin dış etkilerle zorlanması halinde de ağırlık benlik üzerindedir. Çünkü benlik, dış uyaranları ve etkileri daima kendi gelişme yasalarına, kendi iç özelliklerine göre alır. Dış etkilerin gelişme unsuru olabilme durumu da, bunların benliğin yaratılışına, yeteneklerine uyabilmeleriyle mümkündür. Kısacası eğitim ancak toplumsal bir çevre içinde mümkündür; fakat çevre gelişmenin genel yönünü, yasalarını, aşamalarını değiştiremez. Her ruh, uygun bir çevre bulduğunda taşıdığı yetenekler derecesinde bir gelişmeye ulaşabilir. Bir insanın değişik çevrelerde farklı bir gelişme göstermesi ise çevrenin insan üzerindeki oluşturucu, yetiştirici kuvvetinden değil; insanın değişik çevrelerde kendine değişik şekil vermek yeteneğinde oluşundadır.

Egemen'in pedagoji kitabının yanında, 1952 yılında İlahiyat Fakültesi yayınları arasında yayımlanan 58 sayfalık "*Din Psikolojisi –Sâha, Kaynak ve Metot Üzerine Bir Deneme*" adlı bir kitabı daha bulunmaktadır.

Önsözünde, '*bu alana yabancı kalındığı, boşluk bulunduğu ve kitabın ülkemiz için öncü bir niteliğinin olduğu*' vurgulanmaktadır. Gerçekten de Egemen'in Türkiye'de din psikolojisi alanında bilimsel çalışmaların öncülerinden olduğu (Yavuz, 1988); Türkiye'de bu alandaki ilk kitabın Egemen tarafından yayımlandığı (Koç, 2005) ilgili alanyazında genel kabul görmektedir.

Din psikolojisinin ne olduğunu aydınlatmak için tarihsel gelişimi hakkındaki açıklamalarla başlayan kitap; bu bilim dalının konusu ve yöntemlerini açıklığa kavuşturmaya yönelik tartışmalarla sürmektedir. Egemen, din psikolojisinin, '*bir olgu ve belirti bilimi; dindarlığın, dini yaşamışın şekil, aşama ve etkilerini kendi yapıları içinde araştıran, sınıflayan ve açıklayan fakat bunlar hakkında bir değer yargısında bulunmayan; dini esasların ve gerçeklerin doğruluk ve yanlışlığı ile uğraşmayan; teoloji ile psikolojinin ortak alanı olan bir bilim*' olarak tanımlamakta ve ana konusunun '*dini yaşamışın ruhsal yapısını kavramak, dinin bireyin ruhunda ortaya çıkışını, bireysel ve toplumsal yaşamış ve davranışlar üzerindeki etkisini araştırmak*' olduğunu ileri sürmektedir.

Makaleleri. Egemen'in, yayımlanmış beş makalesi saptanabilmiştir. Bunlardan ilki, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisinin 1'nci cildinin 1'nci sayısında yer alan, "*Ahlâk Terbiyesi, Mahiyeti ve Okullarda Geliştirilmesi*" başlıklı makaledir. "*İkinci Maarif Şurası Münasebetiyle*" yazıldığı anlaşılan bu makalede, şu düşüncenin savunulduğu görülmektedir:

‘Ahlâk terbiyesinin görevi toplumsal yaşamda etkin olan değerleri genç nesle aşılacak, benimsetmektir. Bu terbiye ailede başlamalı, mahalle, çevre, okul, basılı yayınlar, sinema, tiyatro, halk evleri, spor kulüpleri, meslekler içinde devam etmelidir. Çünkü eğitim insanlarda bir değişim meydana getiren bilinçli, bilinçsiz, istençli istençsiz, planlı plansız bütün etkileri kapsar. “Okulların hissesine düşen terbiye işi, umumi terbiyenin muayyen ve mahdut bir sahasıdır. Burada alınacak tedbirlerin katî neticeyi verebilmesi için, cemiyeti teşkil eden diğer birliklerin onlara muvazi tedbirler alması lazımdır.” Ahlâk terbiyesinin yalnız zihin yoluyla, öğretim ve telkinle verilmesi ahlâk terbiyesinin bir boyutu olabilir. Ancak yalnızca bu yol kullanıldığında hakiki bir ahlak terbiyesi verilemez. Bunun gerçekleşmesi için çocuğun okulda da ahlaki ilişkiler ve koşullar içinde yaşaması sağlanmalı; okul adeta hayatın ufak bir örneği haline getirilmelidir.’

Egemen’in, “*Psikolojinin Sâha, Vazife ve Sınırları Üzerine Tenkidî Bir Araştırma*” adını taşıyan 21 sayfalık bir makalesi de bulunmaktadır; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisinin VII’nci cildinin 4’üncü sayısında yayımlanmıştır. Milli Kütüphanede ayrı baskısına kitap olarak da erişmek olanaklıdır. Bu uzun makalede, ‘*bilimlerin 19’uncu yüzyılda eriştikleri gelişmenin, araştırmaların yöntemsel esaslara göre işlenmiş olmasından kaynaklandığı, doğa bilimlerinin yöntemsel açıklığının, güvenilirliğinin, gözle görülür ve elle tutulur sonuçlarının bir bilim olmaya çalışan psikolojiyi de etkilediği*’ vurgulandıktan sonra; saf psikoloji, psikofizik, duyu psikolojisi, deneysel psikoloji, beyin patolojisi gibi psikolojinin asıl alanının ne olmadığı örneklerini verdikten sonra, “*ruhi varlığı tartışmanın yanı sıra, onun tabiatla, insanlarla, kültürle ilişkilerini incelemek, bedenle olan bağlılığını, onun üstündeki hâkimiyetini de araştırmak zorunda*” olan bir bilim olarak tanımlamaktadır.

Egemen’in anılan bu bilimsel yayınlarının yanı sıra kitap tanıtımına yönelik üç yazısına rastlanmıştır. Bunlardan birisi “*İstanbul Muallimler Birliği*” tarafından yayımlanan “*Bilgi*” Dergisinde 1956 yılında yayınlanan, “*Filozoflara Göre Felsefe Adlı Eser Münasebetile*” adlı makaledir. “*Ankara Üniversitesi Pedagoji ve Psikoloji Doçenti*” imzalı bu makalede, ‘*eğitim kurumlarının ansiklopedik ve ezber bilgi vermesinin belleği boşu boşuna yormanın yanı sıra usa vurma, karşılaştırma yapma ve birleştirme gibi yetilerin gelişme olanağını da yok edeceği; bu insanların usavurmaya gerektiren bir sorun veya olay karşısında şaşkına dönüp kalıverdikleri*’ ileri sürülmekte; yetiştirilmenin, ‘*belleği çoğu gereksiz ve bağıntısız bilgilerle kırkambar haline sokan bir uygulama*’ olmadığı vurgulanmaktadır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinin 2’nci cildinin 1’inci sayısında ise Almanya’nın Erlangen Üniversitesi din ve düşünce tarihi profesörü Hans

Joachim Schoeps'in yazdığı 'Uluhiyet ve İnsaniyet' adlı kitabı tanıtmakta; yazarını, "İslâmiyet'e ve Hazreti Muhammed'e ayırdığı on üç sayfa içinde ilim adamı hüviyetini unutarak taassubuna mağlup" olmakla eleştirmekte ve örnekler vermektedir. Egemen'in başka bir kitap tanıtım yazısına da yine Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinin 4'üncü cildinin 1'nci sayısında rastlanmaktadır. Hilmi Ziya Ülken'in 'İslam Düşüncesine Giriş' adlı kitabının ikinci baskısının tanıtıldığı yazıda, bu kitabının aynı konuda yazılmış diğer kitaplardan 'felsefi ve eleştirel bir zihniyetle yazılmış, her konuda karşılaştırma yöntemini kullanmış olması ile' ayrıldığını ileri sürmektedir.

Egemen'in 1946 yılında Yeni Adam Dergisinde yayımlanan "Tenkit Buhrani" başlıklı makalesi ise deneme veya fikra türünde sayılabilecek bir yazıdır. Egemen bu makalede, "Toplumsal zayıflıklarımızdan birinin, eleştirilerimizin hislerimizin esiri ve eseri olması" olduğunu ileri sürmekte; 'iş ve düşünce yaşamımızın demokratik esaslara göre düzenlenmesi için nesnel esaslara dayanan bir eleştiri ahlâkının yerleşip kökleşmesini gerekli" saymaktadır.

Egemen'in bunların dışında kütüphane taramalarında gözükmeyen çeşitli yayımları bulunduğu da anlaşılmaktadır. Örneğin, "Psikolojinin Sâha, Vazife ve Sınırları Üzerine Tenkidi Bir Araştırma" adlı makalesinin dipnotlarının birinde, kayıtlarda gözükmeyen bir makaleye şu gönderme yapılmaktadır: "Freudculuğun tenkidini veren bir yazımızın ilk kısmı «Gerçek Yolu» dergisinde çıkmış, fakat mecmuanın batması yüzünden devamı intişar edememiştir. Gerçek Yolu, 1943, Şubat nüshası, s. 12." Profesörlüğe yükseltilmesine ilişkin 10 Mart 1953 tarihli jüri raporunda da "psikolojinin dünü ve bugünü adını taşıyan ve basılmaya hazır daktilo edilmiş 220 sahifeyi geçen" bir eserinden söz edilmekte; ayrıca türlü konularda elliden fazla makale yayınladığı ve bunlar arasında "mahiyet ve değer bakımından dikkate değer" "Garp ve Şark Divanı ve Hikmetname, Hikmetnameden örnekler, Freudizm'e karşı, İnsana karşı Freud ve Freud'a karşı talebeleri, Hallac'ın ızdırabı ve aşkı" gibi makaleler olduğu belirtilmektedir. Öte yandan Almanca yayımlanmış makalelerinden de söz edilmektedir.

Yayımlandığı saptanan son makalesi ise "Ölüm Üzerine" başlığını taşımaktadır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinin 11'nci cildinin 1'nci sayısında, 1963 yılında yayımlanmıştır. Ölüm olgusunu irdelediği bu makalede Egemen, "Hayat nasıl bir bağışsa ölüm de öyle. ... bu ilk bağışın tadını doyasıya tattım; acı ve tatlı günleriyle, daha çok ızdıraplarıyla. Erken de olsa, artık ötekini gözlüyorum." diyerek makalesini sonlandırmıştır.

SONUÇ

Prof. Dr. Bedi Ziya Egemen 1908 yılında Makedonya’da doğup – saptanamamış olan bir tarihte- İzmir’e göç etmiştir. Lisansüstü eğitimini Almanya’da pedagoji alanında yapmıştır. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünde, ‘mütercim’ olarak başlayan meslek yaşamı; sırasıyla Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yüksek Okulu, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi ile İlahiyat Fakültesi öğretim üyeliği ile sürmüştür; Eğitim (Bilimleri) Fakültesinin kurucularından ve kadrolu öğretim üyelerinden biri olarak 1967 yılında sona ermiştir.

Türkiye’nin ilk eğitim fakültesinin faaliyete geçmesine emek veren altı profesör içinde tek pedagoji profesörü olan Egemen; hem en uzun süre Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde görev yapmış olması hem de din psikolojisi alanında öncü bir konumda bulunması nedeniyle daha çok ilahiyat, özellikle din psikolojisi alanyazınında anılan bir bilim adamıdır. Ve fakat lisansüstü eğitimini ve doçentlik çalışmasını pedagoji alanında yapmış olmasının yanı sıra bu alanda, “Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi” adlı bir kitabı da bulunmaktadır. Bu kitabın ana eksenini, ‘değer yargılarından ve varsayımlardan uzak, normatif olmayan saf bilgiye dayalı; öte yandan planlı ve bilinçli etkilerle, bir başka deyişle yalnızca okul ve öğretimle sınırlanmayan bir terbiye ilminin savunusu’ oluşturmaktadır. “Pedagoji” kavramını, geleneksel olarak buna uymayan anlamları yüklenmiş sayarak eleştirmiş; yerine ‘terbiye ilmi’ demeyi yeğlemiştir.

KAYNAKLAR

- Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü (1959). İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, Sayı:1, Ankara.
- Binbaşoğlu, Cavit (2005). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- DTCF Dergisi (1943). “Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde ilmi çalışmalar” Cilt:2, Sayı:1.
- Egemen, Bedi Ziya (1943). Ahlak terbiyesi, mahiyeti ve okullarda geliştirilmesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cil:1, Sayı:1, ss: 184- 193.
- Egemen, Bedi Ziya (1951). *Terbiye İlminin Ana Meseleleri, (Sistem, Nazariye ve Cereyanlar Üzerine Tahlili ve Tenkidî Bir Araştırma)*, Ankara: AÜ DTCF Yayını.
- Egemen, Bedi Ziya (1946). Tenkit buhranı, *Yeni Adam Dergisi*.

- Egemen, Bedi Ziya (1949). Psikolojinin saha, vazife ve sınırları üzerine tenkidi bir araştırma, *AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi*, Cilt:7, Sayı:4, ss: 681-701.
- Egemen, Bedi Ziya (1953). Gottheit und menschheit -uluhiyet ve insaniyet- (Tahlil ve tenkitler başlığı altında), *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 1. ss:103-104.
- Egemen, Bedi Ziya (1955). Hilmi Ziya Ülken: İslam düşüncesine giriş, (Bibliyografya başlığı altında), *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 1. ss: 98-99.
- Egemen, Bedi Ziya (1956). Filozoflara göre felsefe adlı eser münasebetile, *Bilgi Dergisi*.
- Egemen, Bedi Ziya (1957). *Terbiye İlminin Ana Meseleleri, İkinci Kitap, Terbiye Felsefesi*, Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi Yayını.
- Egemen, Bedi Ziya (1963). Ölüm üzerine, *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, ss: 31-34.
- Egemen, Bedi Ziya (1965). *Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi*, Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi Yayını.
- Gündüzalp, Fuat (1961). *Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu, IV. Cilt, 1954-1958*, Ankara: MEB Yayını.
- Kamer, Tunay ve Ramazan Alabaş (2017). Ahlâk terbiyesi kongresi ve basına yansımaları, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 25, Sayı:2.
- Koç, Mustafa (2005). Türkiye'deki ilâhiyat fakültesi dergilerinde din psikolojisi ile ilgili yayınlanan makaleler (1953- 2004) üzerine bibliyografik bir araştırma, *Bilimnâme Düşünce Platformu*, Sayı: VIII, 2005/2.
- MEB (1949). *Dördüncü Maarif Şurası, 22-31 Ağustos 1949*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- MEB (1953). *Beşinci Maarif Şurası, 5-14 Şubat 1953*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- MEB (1957). *Altıncı Maarif Şurası, 18-23 Mart 1957*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- Milliyet Gazetesi, 06.07.1960 ve 08.10.1962 günlü sayıları.
- Miser, Rıfat (2016). *Türk Pedagoji Çınarı 50 Yaşında: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, (1965-2015)*, Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.
- Özlük dosyaları: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi ve İlahiyat Fakültesinde bulunan Egemen'e ait özlük dosyaları. Egemen'in DTCF'de bulunan özlük dosyasını inceleme olanağı bulunamamıştır.

- Pulur, Hasan (1968). Olaylar ve İnsanlar, Milliyet Gazetesi, 06.07. 1968.
- Topçuoğlu, Hâmide (1968). Ankara Üniversitesinin bir “eğitim fakültesi” vardır, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı: 1, ss:vii-L , s.xiv
- Unesco Türkiye Milli Komisyonu (1987). *Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri*, Ankara.
- Unesco Türkiye Milli Komisyonu (2017). www.unesco.org.tr/dokumanlar/basın_açiklamasi/1-25yk
- Yavuz, Kerim (1988). Din psikolojisi maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Dizisi.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Bası), Ankara: Seçkin Yayıncılık.